

Hódi Éva

EGY PÁLYAVÁLASZTÁSI FELMÉRÉS TANULSÁGAI

„A pályaválasztás célja, hogy olyan munkaterületre irányítsa az embereket, amelyek legjobban megfelelnek pszichofizikai tulajdonságaiknak, hajlamaiknak, amelyek összhangban vannak a társult munka szükségleteivel, és amelyek végzése során a legnagyobb lehetőségük van a sikerélményre” – idézi Nagy László *A pályaválasztás alapjai* című írásában az 1982-es pályaválasztási kongresszuson elfogadott jugoszláv koncepciót (1), mely külön kiemeli az egyéni óhajok és lehetőségek, valamint a közösségi szükségletek egyeztetésének szükségességét. Míg a korábbi években általánosan elfogadott elv szerint az egyéni képességeket vették meghatározónak a pályaválasztásban, az utóbbi időben fokozottan előtérbe kerülnek az életpálya megválasztásának társadalmi vonatkozásai. Szembetűnő, hogy újabban a szakmunkákban – e megváltozott követelményrendszer eredményeként – egyre több szó esik pályaaorientációról, tájékoztatásról, tanácsadásról. A pályaválasztás fogalma önmagában ugyanis gyakran téves elképzeléseket sugall. Sokak számára kizárólag azt jelenti, hogy a fiatalnak személyisége rejtett mélységeiből felszínre kell hoznia mindazokat a tulajdonságokat, képességeket, mindenkitől különböző hajlamokat, amelyek őt alkalmassá teszik egy bizonyos hivatásra, és így nem érzékelteti kellőképpen, hogy minden pályaválasztást döntő mértékben befolyásolnak az objektív társadalmi körülmények a szülők szociális lehetőségeitől kezdve a tényleges, valós társadalmi szükségletekig.

A kelet-európai szocialista országokban inkább a pályairányítás fogalma honosodott meg, nálunk pedig a pályaválasztási tanácsadás – írja Nagy László említett tanulmányában –, s megállapítja, hogy tanácsadásra akkor kerül sor, ha a fiatal nincs tisztában „pályaalkalmasságával, képességeivel, egyéni lehetőségeivel, a pályakövetelményekkel, a munkafolyamat követelményeivel, a munkaerő-szükséglettel, egyszóval, ha a pályaválasztási döntéshozatal bizonyos nehézségekbe ütközik.” (2) Ez a fajta szolgáltatás azonban egyelőre jóval az igények alatt marad, annak ellenére, hogy fontos társadalmi érdeket képvisel, és mind a szülők, mind a pályaválasztás előtt álló fiatalok egyre nagyobb szükségét érzik az ilyen jellegű segítségnek.

A jelenlegi gyakorlat szerint az életpálya megválasztásában a fiatalnak a szülői

ház, az ismerősök, a barátok és az iskola nyújt segítséget, hivatásos szakemberek véleményét ritkán van alkalma kikérni. Így gyakran segítség helyett csak ellentmondó tanácsokat kap, amelyek még nehezebb helyzetbe hozzák. A szülők nagy része az iskoláztatást szorgalmazza, gyakran még olyankor is, ha a tanuló adottságai ezt nem teszik lehetővé, mások a szűkös elhelyezkedési lehetőségek láttán az iskolák ellen fordulnak. Általános jelenség az oktatási rendszerrel kapcsolatos elégedetlenség. Ennek legfőbb oka, hogy az esetek egy részében, a szó szoros értelmében használhatatlan a több éves munkával megszerzett diploma. Néhány hiányszakma kivételével egyre nehezebb munkába állni, s gyakori eset, hogy a végzett fiatal, aki nem egykönnyen jutott be annak idején a választott iskolába, évekig nem kap képzettségének megfelelő munkát. E hosszú évek alatt, melyet családja anyagi helyzetétől függően vagy várakozással tölt, vagy különböző alkalmi munkákat vállal, tudása „amortizálódik”, s ha végül mégis sikerül elhelyezkednie, a végzettséget dokumentáló okmány mögött már alig van tényleges tudás. Ennél is rosszabb, ha szakmaváltotásról, átképzésről kell gondoskodni. Ez a helyzet természetesen visszahat az iskolarendszerre, és elégedetlenséget szül, hisz a gyakorlat az, hogy az iskolák csak nagy késéssel veszik tudomásul és szüntetik meg azokat a szakokat, amelyek gyakorlatilag nem biztosítanak elhelyezkedési lehetőséget. Ha megszüntetik! Ismert olyan eset, hogy évek óta rendületlenül folyik a képzés egy olyan szakon, amelynek befejezése után még az első évfolyam diákjai közül is csak egy töredéknek sikerült munkába állnia. Persze az iskolák nem önállóan határozzák meg a különböző szakok megnyitását és megszüntetését, a beírható tanulók létszámát, tehát a felelősség nem őket terheli. Ismeretes – írja Tóth Lajos –, hogy tartományi szinten léteznek ún. „szakirányú oktatási érdekközösségek, amelyek a szakmai képzés finanszírozása mellett fontos szerepet töltenek be az oktatás-politika kialakításában és végrehajtásában, így az oktatás tervezésében is... Itt gyűjtik össze a káderigényekre vonatkozó adatokat... Az érdekközösségek megfelelő öngazgatási szervei állapítják meg az egyes szakokra beírható tanulók számát, tehát az oktatási központoknak a terveiket ehhez kell idomítaniuk.” (3)

Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy nem könnyű a dolga a most pályát választó fiatalnak. Ezzel a problémával az 1975/76-os tanévtől bevezetett átfordító reform óta az egységes középiskola második osztályát végző diák találja szembe magát. A korábbi évekhez viszonyítva két évvel kitolódott a döntés ideje, bár ezelőtt is volt lehetőség az „elodázásra”: aki gimnáziumba iratkozott, annak csak tizenkilenc éves korában kellett rászánnia magát a végleges választásra. Mivel a reform óta az általános iskola elvégzése után a tanulók gyakorlatilag teljes egészében beiratkoztak a középiskolába – igaz, hogy aztán nem elenyésző hányaduk „lemorzsolódott” – , a pályaválasztás időpontja a nagy többség számára későbbre került. Ebben a korban a személyiségfejlődés sajátosságaiból következően két évnek is nagy jelentősége van, így megnövekedett a feszültség a pályaválasztásban résztvevő-vállaló iskola, szülő és fiatal között. Az a diák, aki az általános iskola utolsó osztályában még könnyebben hagyja magát befolyásolni a szülő elképzelésétől, két év múlva esetleg határozottan ragaszkodik egyéni vágyaihoz. Esetleg – hangsúlyozom, mert az

sem ritka, hogy a szakirányú iskolába iratkozás időpontja előtt két héttel a tanulók egy része még a tökéletes kétségbeesés és tanácstalanság állapotában van, hogy aztán találmra beadja a papírjait valahová.

1980 júniusában a tanulók pályaválasztásának megkönnyítésére felmérést készítettünk az adai Petar Drapšin KEHON Központ összes pályaválasztás előtt álló – tehát az egységes középiskola második osztályát végző – diákjával. A felmérés megszervezésében három érdekelt intézmény vett részt. A kiindulási Munkaközvetítő Hivatal és ennek adai kirendeltsége, a község legnagyobb munkaszervezete, a POTISJE Szerszámgépgyár és a Petar Drapšin KEHON Központ megbízásából a felmérést pszichológus vezette, a munkában pedig pedagógusok és más szakemberek is részt vettek. (4) A felmérés célja az volt, hogy a gyakran ellentmondásos és nemritkán megalapozatlan ködös elképzelések helyett olyan pályára irányítsa a fiatalokat, amely egyéni adottságaik, képességeik, érdeklődésük maximális figyelembevételével a társadalmi-gazdasági igényeknek megfelel, elhelyezkedési lehetőségeket biztosít számukra, s ezáltal megkíméli őket a képességeik és lehetőségeik túltelítettségéből származó kudarcoktól, csalódásoktól. A felmérésben résztvevő diákok *Pályaválasztási útmutatót* kaptak, amelyben a pszichológus többek között felhívja a figyelmüket néhány fontos követelményre:

„Ahhoz, hogy leendő hivatásodat illetően helyesen dönthess – írja a pszichológus a Pályaválasztási útmutatóban – megfelelő önismerettel és pályaismerettel kell rendelkezned. Ami azt jelenti, hogy

1. tisztában kell lenned egyéni adottságaiddal, szándékaiddal, képességeiddel,
2. ismerned kell községed gazdasági feltételeit, munkaerő-szükségleteit és ezen belül egy pálya követelményeit.

... Döntéseidben ezért igyekezzél reális lenni:

- Hivatásod ne legyen mások vágyainak, el nem ért céljainak realizálása!
- Céljaid és vágyaid hozd összhangba adottságaiddal, ne akarj magadtól erődet, képességeidet meghaladó dolgokat!
- Ne akarj mindenáron kitűnni hivatásválasztásoddal, ha ezzel csak a munkanélküliek táborát növeled!” (5)

A pályaválasztási tanácsadást elősegítő teszt-együttes nagyon sok információt szolgáltatott minden személyről. A kapott adatok alapján gyakorlatilag tiszta képet lehetett nyerni minden résztvevő tanuló intellektuális adottságairól, érdeklődési szférájáról, életfelfogásáról, kedvenc tevékenységéről, képességeiről.

Az így nyert személyiségképet kellett összevetni azzal a hivatással, illetve annak a hivatásnak a követelményeivel, amelyet ki-ki választott magának. Amennyiben a kettőt egyeztetni lehetett, vagyis a választott pálya követelményeinek a tanuló személyiségének sokféle mutatója alapján megfelelt, az általa feltüntetett hivatás pszichológiai szempontból is megerősítést nyert. Ha viszont a tanuló célkitűzései és személyi adottságai között ellentmondás mutatkozott, a pszichológus más pályakört javasolt neki. A pályaválasztási felmérés eredményeit összegezve a pszichológus többek között megállapítja, hogy sok esetben az életpálya megválasztása átgondolatlan, esetlegesnek, ötletszerűnek bizonyult. (6) Ez utóbbi észrevételt néhány kiragadott, konkrét példával szeretnénk alátámasztani:

- B. M. fiú, tanulmányi eredménye általában jó, az utolsó félévben elégtelen, szülei földművesek, „fordítói” szakmát ajánlanak neki, ő maga „történész.” szeretne lenni, a pszichológus fémes szakmát javasol.
- F. E. fiú, tanulmányi eredménye általában jó, de az utolsó félévben elégtelen, pszichológiai intelligenciatesztjének eredménye osztályzatban kifejezve elégtelen, tolmács szeretne lenni és egyetemre menni.
- M. S. lány, elégséges tanuló, jogra akar menni, földműves szülei pedagógiát ajánlanak neki.
- S. M. lány, általában jó rendű, de az utolsó félévben van elégtelen osztályzata, építészetre szeretne menni, szülei „énekesnőnek” szánják.
- Sz. Cs. fiú, általában jó rendű, de az utolsó félévben neki is van elégtelen osztályzata, mezőgazdaságra akar menni, a szülők „doktori” pályát javasolnak, a pszichológus fémes szakmát.
- Ny. J. fiú, hasonló tanulmányi eredményű, mint az előző tanulók, pék akar lenni, a szülők orvosnak szánják.

A pályaválasztási tanácsadás alkalmával felhasznált tesztek, kérdőívek és egyéb segédanyagok alapján számos olyan tényező, mutató, adat áll rendelkezésünkre, amelyek feldolgozása során közelebb tudunk kerülni a pályaválasztási döntéshozatalt befolyásoló körülmények feltárásához.

VIZSGÁLATI EREDMÉNYEK

A tanulók pályaválasztása

194 fiatal komplett tesztanyagának alapján a tanulók pályaválasztása a következőképpen alakult: A felmérés időpontjában, 1980. június elején mindössze három tanuló nem tudta, milyen pályára menjen, illetve olyan választ adott, hogy nem akar tovább tanulni, hanem alkalomadtán akárhol, akármilyen munkakörben elhelyezkedne. A többi fiatal választásait az első és második táblázat adatai tüntetik fel.

A tanulók választása (1. táblázat)

Választott pályák	tanulók száma	%
Mezőgazdasági	34	17,52
Élelmiszeripari	5	2,57
Műszaki	73	37,62
Kereskedelmi	9	4,63
Közgazdasági	14	7,21
Jogi	7	3,60
Pedagógiai	20	10,30
Egészségügyi	17	8,76
Természettudományi	8	4,12
Egyéb	4	2,06
Nem választott	3	1,54
Összesen	194	99,93

A vizsgált fiatalok tehát műszaki, mezőgazdasági, valamint pedagógiai, egészségügyi és közgazdasági pályákra törekcsenek nagyobb számban. Az általános tapasztalattól eltérően anyagunkban kevés azoknak a tanulóknak a száma, akik a felmérés időpontjában még tanácsstalanok voltak további sorukat illetően. Ennek oka lehet részben az is, hogy pályaválasztási tanácsadó munkánkra csak 1980 júniusában kerülhetett sor, a tanév befejezése előtt két-három héttel, amikor már a tanulók jó része valamire elhatározta magát. Második táblázatunk mutatói azt tükrözik, hogy nemek szerint is különbséget találunk az egyes pályák iránti érdeklődésben.

*A tanulók választása nemek szerinti lebontásban
(2. táblázat)*

Választott pályák	fiúk		lányok		összesen n
	n	%	n	%	
Mezőgazdasági	20	22,72	14	13,30	34
Élelmiszeripari	3	3,40	2	1,88	5
Műszaki	51	57,95	22	20,75	73
Kereskedelmi	3	3,40	6	5,66	9
Közgazdasági	3	3,40	11	10,37	14
Jogi	–	–	7	6,60	7
Pedagógiai	3	3,40	17	16,03	20
Egészségügyi	4	4,54	13	12,26	17
Természettudományi	–	–	8	7,54	8
Egyéb	–	–	4	3,77	4
Nem választott	1	1,13	2	1,88	3
Összesen	88	99,94	106	99,94	194

Második táblázatunk alapján szembetűnő, hogy a fiúk elsősorban valamilyen műszaki vagy mezőgazdasági pálya iránt érdeklődnek, a lányoknál viszont változatosabb a kép. A pedagógiai, egészségügyi, természettudományi, jogi és közgazdasági pályák a lányok körében népszerűbbek, ami ugyan csak azt erősíti, hogy ezek a foglalkozások az utóbbi évtizedekben eléggé elnőiesedtek. A lányok változatlanul a „nőies” pályák felé orientálódnak, s ez nemcsak abból következik, hogy a műszaki pályák sokkal kevesebb lányt vonzanak, mint fiút, hanem a műszaki pályákon belül a nemek megoszlásának arányából is.

*A műszaki pályákon belüli foglalkozások nemek szerinti megoszlása
(3. táblázat)*

Választott foglalkozások	fiúk (n)	lányok (n)	összesen (n)
Fémipar, öntőipar	33	2	35
Ruhaipar	–	9	9
Építőipar	3	3	6
Villamosság	10	–	10
Informatika	2	3	5

Választott foglalkozások	fiúk (n)	lányok (n)	összesen (n)
Faipar	3	–	3
Műszaki rajz	–	1	1
Egyéb	–	4	4
Összesen	51	22	73

A harmadik táblázat számadatai feltűntetik, hogy a fiúk a műszaki pályákon belül is a fém-, az öntőipar és a villamosság felé orientálódnak, a lányokat a ruhaipar érdekli. Nem lehet figyelmen kívül hagyni azonban azt sem, hogy felmérésünket Adán készítettük, ahol a szakirányú iskolában fém- és öntőipari, valamint villamossági ágazatok vannak (továbbá informatikai szakirány), ami a helybeli fiatalok továbbtanulását mindenképpen befolyásolja. Nem kell utazni a tanulónak, hanem helyben végezheti tanulmányait, ami a szülőnek is nagy könnyebbséget jelenthet. A felmérés időpontjában az adai középiskolában még nem nyílt meg a ruhaipari szak, de a diáklányok választásában nyilván az is szerepet játszott, hogy tanulmányaik befejezése után a BEKO elhelyezkedési lehetőséget jelent számukra.

A szülők által javasolt foglalkozások

A szülők sok esetben nem ajánlottak semmilyen pályát sem a gyerekeknek. Arra a kérdésre, hogy „szüleid milyen pályát javasoltak neked?” a tanulók 24,22 %-a a következő válaszokat adta: „rám bízta”, „amit én akarok”, „ami engem érdekel”. A többi szülő konkrét ajánlatát a 4. táblázat tartalmazza.

A szülők által ajánlott foglalkozások (4. táblázat)

Szülők ajánlata	tanulók száma	%
Mezőgazdasági	8	4,12
Élelmiszeripari	–	–
Műszaki	52	26,80
Kereskedelmi	15	7,73
Közgazdasági	12	6,18
Jogi	12	6,18
Pedagógiai	14	7,21
Egészségügyi	18	9,27
Természettudományi	5	2,57
Egyéb	11	5,67
Nem javasolt	47	24,22
Összesen	194	99,95

Vajon mi lehet az oka annak, hogy a szülők, akik többek között anyagi lehetőségeik miatt is érdekeltek a pályaválasztásban, nagy százalékban nem avatkoztak be gyermekeik további sorsába, konkrét ajánlataikkal nem segítették

őket? Feltételezésünk szerint a szülők meglehetősen tanácstalanok e kérdésben. A tanulók válaszaiból kiderül, hogy szüleik a helyes pályaválasztás legfontosabb szempontjának az – ebben a korban még eléggé labilis – érdeklődést vélték, nem vették figyelembe sem a munkába állás lehetőségeit, gyakran még gyermekük értelmi képességeit sem. Kirívó példa, hogy a „bukdácsoló” tanulónak orvosi pályát javasoltak, a végtelenül gyenge írásbeli és szóbeli kifejezőképességgel rendelkező diáknak pedig fordítóit. Meglepő, hogy a szülők még a tanulónál is kisebb százalékban ajánlották a különböző műszaki pályákat, annak ellenére, hogy az adott községben elsősorban ilyen területen (különösen a fém- és öntőiparban) van lehetőség mind a továbbtanulásra, mind pedig az elhelyezkedésre. Az elmondottak alapján mindenképpen hasznos, ha nem csupán a pályaválasztás előtt álló fiatalokat készítjük fel erre a feladatra, de ezt a tevékenységet kiszélesítjük és a szülőket is bevonjuk. Ebből a szempontból nagyon sokat jelent a pályaválasztás előtt álló diákok és szüleik számára megtartott közös szülői értekezlet, melyen részt vesznek a községi munkaszervezetek képviselői is, akik ismertetik a fiatalokkal és az érintett szülőkkel a káderigényeket és az elhelyezkedési lehetőségeket.

A pszichológus által javasolt foglalkozások

Az 5. táblázat alkalmat ad, hogy összehasonlítsuk a tanulók választásait a pszichológus ajánlatával, s mindezeket a községi szükségletekkel egyeztessük.

A pszichológus által javasolt foglalkozások (5. táblázat)

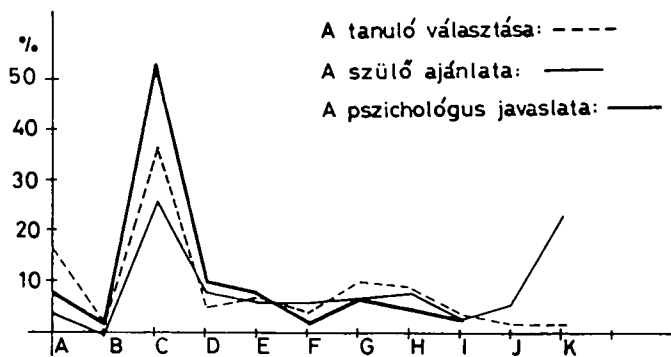
Pszichológus javaslata	tanulók száma	%
Mezőgazdasági	16	8,24
Élelmiszeripari	5	2,57
Műszaki	103	53,09
Kereskedelmi	19	9,79
Közgazdasági	16	8,24
Jogi	4	2,06
Pedagógiai	16	8,24
Egészségügyi	9	4,63
Természettudományi	6	3,09
Összesen	194	99,95

A pályaválasztási tanácsadás eredményeit értékelve a pszichológus megállapítja, hogy ez az eloszlás két pályakör kivételével a gazdasági szükségleteknek megfelelő lenne. A szigorú kritériumok ellenére még mindig magas azoknak a száma, akik mezőgazdasági és közigazdasági pályákra készülnek. Ennyiük számára ugyanis belátható időn belül a község területén nem lesz elhelyezkedési lehetőség. (7) A pszichológus a tanulók személyi adottságai-

nak, érdeklődésének, képességeinek, rátermettségének és a helyi káderigények figyelembevételével próbálta visszaszorítani az irreális elképzeléseket, s ahol a személyi adottságok lehetővé tették, olyan irányba kanalizálta a pályaválasztást, ami az adott feltételek között a legtöbb lehetőséget adta az életpálya sikeres alakulására. Ez kis mértékben megnyilvánul a mezőgazdasági, egészségügyi, pedagógiai, jogi pályák esetében is, de a legnagyobb különbség a műszaki pályák tekintetében van. A tanulók 37,62%-os választásától és a szülők 26,80 %-os ajánlatától eltérően a pszichológus a fiatalok 53,09 %-nak javasolta ezt a pályakört! A községnek elsősorban műszaki szakemberekre van szüksége, a POTISJE Szerszámgyár a munkalehetőségen kívül már a középiskolai tanulmányok idejére is sok esetben ösztöndíjat folyósít, s ezeken a pályákon a felsőfokú tanulmányok végzését is támogatja. 1980-ban, a felmérés évében 113 fém- és 30 öntözőszakmát tanuló középiskolás diák részére írtak ki ösztöndíjpályázatot, továbbá 23 fiatal felsőfokú gépészeti és kohászati tanulmányaihoz kaphatott kölcsön formájában segítséget. Felmérésünk tanulsága szerint a szülők és a fiatalok még nem a kellő mértékben ismerték fel e körülmények fontosságát.

A tanulók választásának, a szülők ajánlatának és a pszichológus által javasolt foglalkozások összehasonlítása során kiugró különbséget a műszaki pályák vonatkozásában találunk. Jól érzékelteti ezt a tanulók, szülők és a pszichológus ajánlatát feltüntető egyesített grafikon. (1. ábra)

A tanulók, a szülők és a pszichológus javaslatát ábrázoló egyesített grafikon (1. ábra)

A: Mezőgazdasági pályák
 B: Élelmiszeripari pályák
 C: Műszaki pályák
 D: Kereskedelmi pályák
 E: Közgazdasági pályák
 F: Jogi

G: Pedagógiai pályák
 H: Egészségügyi pályák
 I: Természettudományi pályák
 J: Egyéb
 K: Nem választott (ill. nem javasolt)

Az egyesített grafikon tanulsága szerint a műszai pályáknál találunk számottevő különbséget a tanulók, szülők és a pszichológus ajánlata között, s bár észlelhető a pszichológus részéről a szándék, hogy kissé mérsékelje néhány népszerű, de túlsúfolt pálya iránt az érdeklődést, nagyobb eltérést csak a mezőgazdasági foglalkozásoknál találunk. Talán meglepő, hogy mezőgazdasági vidékünkön a tanulók ilyen jellegű ambícióit mérsékelni kell, de az adott községi káderszükséglet ismeretében ez föltétlenül szükséges.

A szülők és a tanulók választásának egybeesése, illetve különbségei

Vizsgálati anyagunk szerint nagy különbség mutatkozik a tanulók választása és a szülők javaslata között, ami megerősíti azt a korábbi feltételezésünket, hogy szülők és fiatalok között nagy a feszültség a pályaválasztási döntéshozatalban. A szülők és a gyerekek választásának eltérései szignifikáns különbséget mutatnak. ($p < 0,05$ -nél!)

*A szülők és a tanulók választásának összefüggései
(6. táblázat)*

Szülő és tanuló választása	fiúk		lányok		összesen
	n	%	n	%	n
Egybeesik	35	39,77	22	20,75	57
Különbözik	34	38,63	53	50,00	87
Nem javasolt a szülő	18	20,45	29	27,35	47
Nem választott a tanuló	1	1,13	2	1,88	3
Összesen	88	99,98	106	99,98	194

Míg a korábbiakban arra figyeltünk fel, hogy a szülők a tanulók közel negyedrészen szabad kezet adtak az életpálya kiválasztásában, a 6. táblázat a szülők és gyermekeik elképzelése közötti nagy különbségre utal. Tulajdonképpen csak 57 esetben (29,38 %-ban) teljes a harmónia a szülők és a fiatalok között a pályaválasztás kérdéskörében.

A pszichológus által ajánlott pálya és a tanulók választásának összefüggései

A 7. táblázat alapján a pszichológus 47 tanulóknak (24,22%) ajánlott más foglalkozást az általuk kiválasztott hivatás helyett. Ennek megfelelően a vizsgált fiatalok negyedének alapvetően téves volt a pályaválasztása, ami nem kevés, de a szülők és a gyerekek választásában tapasztalható különbség még ennél is nagyobb volt.

A pszichológus és a tanulók választásának összefüggései
(7. táblázat)

Pszichológus és tanuló választása	fiúk		lányok		összesen
	n	%	n	%	n
Megegyezik	68	77,27	76	71,69	144
Különbözik	19	21,59	28	26,41	47
Nem választott a tanuló	1	1,13	2	1,88	3
Összesen	88	99,99	106	99,98	194

Értelmi képességek

Az iskolai tanulmányi eredmények és a pszichológus által felvett intelligencia-teszt eredményei számottevő különbségeket mutatnak. A felhasznált pszichológiai teszt elsősorban a kreativitást vizsgálta, s a nagy eltérésekből arra lehet következtetni, hogy a tanulmányi eredményt a kreativitás mellett más tényezők döntő mértékben befolyásolhatják.

A tanulmányi eredmény és az intelligencia-teszt eredményeinek összefüggései
(8. táblázat)

Az iskolai eredmény és a teszt eredménye	tanulók száma	%
Megegyezik	84	49,41
Iskolai eredmény jobb	71	41,76
Pszichológiai eredmény jobb	15	8,82
Összesen	170	99,99

Eredményeinket ez alkalommal 170 tanuló anyagának alapján kaptuk. Egy osztály – 24 fő – adatai ebből a szempontból használhatatlannak bizonyultak, mert felmerült a gyanú, hogy a teszt kitöltésében segédeszközökhöz folyamodtak.

Adódott olyan eset is, hogy öt osztályzattal különbözött a pszichológiai teszt eredménye az iskolai eredménytől. Tehát a tanuló, aki az iskolában kitűnő rendű, az intelligencia-tesztet csak – osztályzatban kifejezve – elégtelenre tudta megoldani, de ellenkező példa is akadt.

A tanulmányi eredmények besorolásánál az utolsó, a középiskola második osztályának első félévében elért átlagot nem vettük meghatározónak, hanem összevetettük az előző évek átlageredményével, annak alapján, hogy a félévkor egy-két elégtelen osztályzattal rendelkező tanulók jó része év végére kijavítja egyesét, és az előző évekhez hasonló átlagot ér el. (Így tehát, ha egy tanuló az előző években jó rendű volt, akkor is a jó rendű tanulók közé soroltuk, ha az utolsó félévben volt elégtelen osztályzata.) A 9. táblázat adatai tükrében a lányok között több a kitűnő tanuló, mint a fiúknál, a fiúk között viszont a jó rendű diákok vannak túlsúlyban.

A tanulók iskolai előmenetele
(9. táblázat)

tanulmányi eredmény	fiúk		lányok		összesen n
	n	%	n	%	
kitűnő	13	14,77	48	45,28	61
jeles	19	21,59	31	29,24	50
jó	43	48,86	21	19,81	64
elégséges	12	13,63	5	4,71	17
elégtelen	1	1,13	1	0,94	2
összesen	88	99,98	106	99,98	194

A tanulmányi eredmény és a pályaválasztás összefüggése

Felmérésünk tapasztalatai alapján a kitűnő rendű diákok csekély mértékben érdeklődnek a mezőgazdasági pályák iránt, inkább a jeles, jó, elégséges tanulók figyelme fordul az ilyen jellegű foglalkozások felé. A műszaki pályák a legnépszerűbbek a jó és elégséges tanulók körében. A nemek szerinti megoszlás szerint azonban megállapíthatjuk, hogy míg a fiúknak – tanulmányi eredménytől függetlenül – legalább a fele, vagy még ennél is több választott műszaki foglalkozást, a lányoknak legfeljebb a harmadrésze. A kereskedelmi pályáknak nincs nagy felhívó jellege a kitűnő tanulók számára; közgazdasági, jogi, pedagógiai pályára viszont főleg a kitűnő tanulók „merészkednek”, közülük is elsősorban a lányok. A fiúkat általában nem vonzza a pedagógusi hivatás. Legnagyobb részt kitűnő tanulók választottak egészségügyi pályát, és csak kitűnő (és egy jeles) lányok szeretnének természettudományi szakra menni. A 10. táblázat tartalmazza a tanulók pályaválasztását a tanulmányi eredmény függvényében.

A tanulmányi eredmény és a pályaválasztás összefüggése
(10. táblázat)

Választott pályák	Tanulmányi eredmény										
	neme:	kitűnő		jeles		jó		elégséges		elégt. össz.	
		f.	l.	f.	l.	f.	l.	f.	l.	f.	l.
Mezőgazdasági	2	1	5	4	10	8	3	1	–	–	34
Élelmiszeripari	1	–	2	2	–	–	–	–	–	–	5
Műszaki	6	8	10	6	27	7	7	1	1	–	73
Kereskedelmi	1	1	1	3	1	2	–	–	–	–	9
Közgazdasági	1	6	1	5	1	–	–	–	–	–	14
Jogi	–	5	–	1	–	–	–	1	–	–	7
Pedagógiai	–	9	1	7	–	1	2	–	–	–	20
Egészségügyi	2	8	–	2	2	2	–	1	–	–	17
Természettudományi	–	7	–	1	–	–	–	–	–	–	8
Egyéb	–	3	–	–	–	–	–	–	–	1	4
Nem tudja	–	–	1	–	–	1	–	1	–	–	3
Összesen	13	48	19	31	43	21	12	5	1	1	194

A szülők által javasolt foglalkozások és a szülők foglalkozása közötti összefüggések

A tanulók szüleit foglalkozásuk alapján három nagyobb csoportba soroltuk be. Ezek szerint 62,37 % (121 szülő) munkás (gyári munkás vagy iparos), 23,19 % (45 fő) földműves (önálló vagy alkalmazásban levő), 10,82 % (21 szülő) értelmiségi, 3,60 % (7 szülő) pedig egyéb foglalkozású. Az értelmiségi szülők 38,09 %-a nem szolt bele gyermekének pályaválasztásába, a munkásszülők 23,14 %-a, a földműveseknek pedig a 20 %-a. Legnagyobb arányban tehát az értelmiségi szülők adtak szabad kezet a fiataloknak leendő hivatásuk megválasztásában. Ez a jelenség feltételezhetően azzal is összefüggésben van, hogy ezek a családok szociális helyzetüknél fogva akármilyen hosszsan tartó iskoláztatást vállalni és támogatni tudnak. Az értelmiségi szülők egészségügyi, természettudományos és egyéb pályákat ajánlanak gyermekeiknek; a többi foglalkozást csak szórványosan. Különösen szembeűnő ez a műszaki pályák esetében. Az értelmiségi szülők 4,76 %-ától eltérően a földművesszülők 35,55 %-a javasolja a műszaki foglalkozásokat, a munkásszülőknek pedig 28,09 %-a. A munkásszülők valamelyest bátrabban ajánlják a fiataloknak a közgazdasági, jogi, pedagógiai és egészségügyi pályákat, mint a földművesszülők, akiknél csak jelentéktelen mértékben találkozunk ilyen javaslatokkal.

A szülők által javasolt pályák és a szülők foglalkozása
(11. táblázat)

Szülők foglalkozása: tanulók neme	munkás		földműves		értelmiségi		egyéb		össz.
	f.	l.	f.	l.	f.	l.	f.	l.	
ajánlott foglalkozások									
Mezőgazdaság	2	1	2	1	–	1	1	–	8
Élelmiszeripar	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Műszaki	26	8	11	5	1	–	1	–	52
Kereskedelmi	4	5	1	3	1	–	–	1	15
Közgazdasági	–	9	–	2	–	1	–	–	12
Jogi	2	8	1	1	–	–	–	–	12
Pedagógiai	2	7	–	3	–	1	–	1	14
Egészségügyi	7	5	3	–	1	2	–	–	18
Természettudományi	–	2	–	–	–	3	–	–	5
Egyéb	2	3	2	1	–	2	1	–	11
Nem ajánlott	9	19	3	6	4	4	2	–	47
Összesen	54	67	23	22	7	14	5	2	194

Táblázatunk alapján a földművesszülők gyermekeik számára a műszaki pályákat tartják elérhetőnek és kívánatosnak, a munkásszülők fiaiknak műszaki pályákat ajánlanak, lányaiknak pedig ugyanolyan mértékben javasolják a közgazdasági, jogi, pedagógiai pályákat, mint a műszaki foglalkozásokat.

Vizsgálati eredményeink megerősítik azt a társadalmi igényt, hogy egyre nagyobb szükség van a szakszerű pályaválasztási tanácsadó szolgálatok kiszélesítésére. Felmérési anyagunk kiemelt mutatói arra utalnak, hogy az életpálya megválasztásában még mindig sokszor esetleges szempontok játszanak meghatározó szerepet, és nem a valós lehetőségek. A tanulók önismerete gyakran bizonytalan, érdeklődésük nincs mindig összhangban választott hivatásukkal. A szülők részéről megnyilvánuló befolyás sem tudja sok esetben a megfelelő pályára irányítani a fiatalokat. Felmérésünk tapasztalatai alapján a pályaválasztás egyik leggyengébb pontja a tényleges társadalmi szükségletek figyelembevétele. Az egyes iskolák ugyan a tanulók létszámának meghatározásával ezt a feltételt közvetítik a fiatalok felé, ez azonban – a közép- és felsőfokú végzettséggel rendelkező munkanélküli fiatalok növekvő számának tükrében – nem bizonyul elégségesnek. A hivatást választó fiataloknak egyre nagyobb szükségük van a gazdasági-társadalmi szükségleteket, a személyi képességeket és a konkrét lehetőségeket egyaránt szem előtt tartó szakszerű segítségre, de ezt a jelenlegi szűkös lehetőségek csak a fiatalok töredéke számára tudják biztosítani.

Jegyzetek

- ¹ Nagy László: A pályaválasztás alapjai, Oktatás és Nevelés, 51. szám, 99. o.
- ² Nagy László: A pályaválasztás alapjai, Oktatás és Nevelés, 51. szám, 90. o.
- ³ Tóth Lajos: A József Attila Tudományegyetem egységes kísérletének a vajdasági iskolareform szemszögéből való összehasonlító vizsgálata, Létünk, 1982. 6. szám, 1064. o.
- ⁴ A pályaválasztási tanácsadást a kikindai Munkaközvetítő Hivatal és adai kirendeltsége, az adai Petar Drapšin Iskolaközpont és a községi munkaszervezetek megbízásából dr. Hódi Sándor pszichológus vezette, a munkacsoport tagjai voltak: Dobó Mihály, a POTISJE Szerszámgépgyár személyzeti osztályának vezetője, Király János, a POTISJE tájékoztatási és öngazgatási-ügyviteli osztályának vezetője, Török Zoltán, Hódi Éva, Török Márta, a Petar Drapšin Iskolaközpont tanárai.
- ⁵ Pályaválasztási útmutató. A felmérésben résztvevő tanulók a pszichológustól magyar, illetve szerbhorvát nyelven Pályaválasztási útmutató c. tájékoztatót kaptak.
- ⁶ Elaborat obavljenog psihološkog testiranja učenika završnih razreda opšte srednje škole u Adi. 1980. jun. 23. A pszichológus jelentése a kikindai Munkaközvetítő Hivatalnak a pályaválasztási tanácsadás eredményeiről.
- ⁷ Elaborat obavljenog psihološkog testiranja... A pszichológus jelentése.

Rezime

Konsekvence jedne ankete o profesionalnoj orijentaciji mladih

Cilj profesionalne orijentacije je da upućuje mlade ljude na te struke koji najviše odgovaraju njihovim psihofizičkim osobinama i koje su u isto vreme najviše u skladu sa potrebama udruženog rada. U zadnje vreme pored ličnih sposobnosti kandidata u profesionalnoj orijentaciji sve više dolaze u prvi plan društvene potrebe i socijalna mogućnost roditelja.

Zbog brzog tehničko-tehnološkog razvoja u svetu neophodna je pomoć stručnih radnika u profesionalnoj orijentaciji, međutim, zbog nedostatka dovoljnog broja ovakvih stručnjaka ovu ulogu je preuzela škola a u dosta slučajeva roditelji, susedi i ulica.

1980. godine u Adi u jednoj školi za usmereno obrazovanje je izvršena jedna anketa u cilju pružanja pomoći svim učenicima koji su završili drugi razred zajedničke srednje škole. Ovu anketu su sprovedi psiholozi, pedagozi i stručnjaci drugih profila.

Izvršeno je testiranje svih učenika u pismenoj formi i tako je dobivena realna slika o sposobnostima svih učenika i mogućnost za upoređenje psihofizičkih sposobnosti kandidata za željenom orijentacijom što su isto morali naznačiti u testovima.

Mada ovi podaci (odnosno svestrana analiza dobijenih rezultata na osnovu izvršene ankete) iz 1980. godine i obuhvataju jednu opštinu ipak mogu biti veoma interesantni za čitaoca, jer su ovakve vrste analize veoma retke kod nas, a bave se sa značajnom problematikom, problematikom koja pruža pomoć u rešavanju nezaposlenosti.

Summary

Consequences of a Questionnaire about Career Counseling

The purpose of career counseling is to guide young people in finding the most adequate profession that suits their psycho-physical characteristics as well as the demand of associated labour.

The social demand and social possibilities of parents have recently become the most important criterion beside the candidate's personal capabilities. Technical progress in the world has resulted the necessity of such services as career counseling. Unfortunately there is a lack of such profession help so the schools, parents, neighbours, and the street takes over the function of it.

A poll was organised at a vocational school in Ada during 1980, to give some help to the pupils who had finished the second class of high school. The questionnaire was organised by psychologists, pedagogues and experts of other kind. The poll was in written form so the results were seen concerning the psycho-physical capabilities of the candidates and could be compared with the chosen profession by them.

Even though the results and the analysis of the questionnaire concerns just one commune still it is an interesting information to the readers especially because of the rareness of analyses of this kind.